

GE- EN HER- GEHERANALYSEERD

Marjolein Wietske Talsma en Jan-Wouter Zwart

Center for Language and Cognition, University of Groningen

Abstract

Het verleden deelwoord van Nederlandse werkwoorden met het prefix *her-* wordt soms wel (*geherstructureerd*) en soms niet (*herzien*) gevormd met behulp van het prefix *ge-*. In dit artikel inventariseren we de werkwoorden met *her-* en laten we zien dat de eenvoudigste beregeling van de vorming van het verleden deelwoord moet verwijzen naar de structuur van het grondwoord, dus naar de interne structuur van werkwoorden met *her-*.

Keywords

prefigering, verleden deelwoord, morfologische structuur, regelordering, woordaccent, bracketing paradox

1. Inleiding

Zoals bekend wordt het verleden deelwoord in het Nederlands in de regel gevormd met het prefix *ge-* (1a), dat achterwege blijft wanneer het werkwoord al voorzien is van een prefix uit het rijtje *ge-*, *be-*, *ver-*, *ont-* (1b-d) (vanaf nu ‘*gebeveront*-prefix’):

(1)	<i>infinitief</i>	<i>verleden deelwoord</i>	
a.	zien	ge-zien	
	gaan	ge-gaan	
b.	be-zien	be-zien	(*ge-be-zien, *be-ge-zien)
	ont-zien	ont-zien	(*ge-ont-zien, *ont-ge-zien)
c.	ver-gaan	ver-gaan	(*ge-ver-gaan, *ver-ge-gaan)

d. ge-buiken ge-buikt (*ge-ge-buikt)

Dit verschijnsel, dat zich ook in het Duits voordoet, is door Anderson (1992:282) besproken in het kader van de vraag of de interne structuur van morfologisch complexe elementen (zoals de geprefigeerde werkwoorden in (1b-d)) bepaalt welke verdere morfologische processen (zoals *ge*-prefigering) het element kan ondergaan. Anderson reageert hier op Morris Halle, die in ongepubliceerd werk verwezen had naar verschijnselen als die in (1) om de relevantie van interne morfologische structuur voor de toelaatbaarheid van verdere morfologische processen te beargumenteren.

Het past niet in de theorie van ‘a-morphous morphology’ die in Anderson (1992) wordt ontvouwd en verdedigd, dat de interne structuur van het werkwoord in (1) bepalend is voor het al of niet voorkomen van *ge*-prefigering. Anderson (1992:283) stelt dan ook een alternatieve verklaring voor het patroon in (1) voor, althans voor de parallelle gevallen uit het Duits, die uitsluitend verwijst naar het accentpatroon van het werkwoord: de regel is dan dat *ge*-prefigering vereist dat het werkwoord begint met een beklemtoonde lettergreep. Deze regel verklaart ook het verschil tussen leenwoorden met en zonder *ge-* in het Duits, zoals *toasten* / *ge-toastet* vs. *riskieren* / *riskiërt* (*ge-riskiërt).

Deze verklaring is echter ontoereikend, zoals Carstairs-McCarthy (1992a:215) heeft laten zien aan de hand van Nederlandse leenwoorden die beginnen met een onbeklemtoonde lettergreep, zoals *riskieren* / *ge-riskeerd* (*riskeerd). Booij (2002: 74) noemt in dit verband ook *verbaliseren* / *ge-verbaliseerd* (*verbaliseerd). Een algemene regel van de soort die Anderson voor ogen staat, die verwijst naar het accentpatroon van het woord als geheel en niet naar de interne structuur van het woord, kan dus niet geformuleerd worden.

De stand van zaken wordt echter ingewikkelder wanneer we er tevens prefigering met *her-* bij betrekken. De bespreking van Booij (2002:73-74) suggereert namelijk dat hier het accentpatroon weer wel de doorslaggevende factor is. Booij wijst op de tegenstelling in (2), tussen wat wij hier eenvoudige (2a) en complexe (2b) *her*-werkwoorden zullen noemen.

(2)	<i>infinitief</i>	<i>verleden deelwoord</i>	
a.	her-zien	her-zien	(*ge-her-zien, *her-ge-zien)
b.	hér-interpreteren	ge-her-interpeteerd	(*her-interpreteerd)

Bij de eenvoudige *her*-werkwoorden (2a) is accentuering van *her-* in principe niet mogelijk, bij complexe *her*-werkwoorden (2b) wel, en alleen complexe *her*-werkwoorden laten prefigering met *ge-*

toe. Anderson kan niet helemaal ontevreden geweest zijn met Booij's conclusie dat in (2b) het prefix *ge-* aanwezig is "because the stem initial prefix [*her-*] bears the main stress of the verb" (p. 74).

In dit artikel kijken we in meer detail naar de interactie van *her-*prefigering en *ge-*prefigering. We willen begrijpen waarom in sommige gevallen, zoals (2a), *ge-* en *her-* niet samen kunnen voorkomen, en in andere, zoals (2b), wel. Dat heeft naar ons inzicht inderdaad met het accentpatroon te maken (al liggen zowel de feiten als de generalisaties iets ingewikkelder dan Booij suggereert). Maar er zijn verschillende typen gevallen waarbij het accentpatroon voorspelt dat *ge-*prefigering plaatsvindt, terwijl dat toch niet het geval is. Deze gevallen tonen aan dat de interne structuur van het grondwoord relevant blijft voor het al of niet optreden van *ge-*prefigering.

2. Het leenprefix *her-*

Van Ginneken (1928) heeft overtuigend aangetoond dat *her-* teruggaat op het Franse prefix *re-*, dat in het Nederlandstalige grensgebied met Waals- en Picardisch-sprekende regio's via metathesis ontleend is als *er-*, en later versterkt tot *her-* (zie ook Philippa et al. 2003-2009 s.l. *her-*). Dit is in overeenstemming met de observatie in De Vries (1920/1921:129-130) dat *her-* in de Noordnederlandse dialecten niet voorkomt, en in de noordelijke spreektaal niet productief is.

In Weiland (1802) komt *her-* vrijwel uitsluitend voor bij werkwoorden zonder prefix of partikel (de enige afwijkende gevallen zijn *heropkomen* en *heroptooien*). Dit betekent dat alle woorden van het eenvoudige type *herzien* zijn (2a), dus met accent op de eerste (en vaak enige) lettergreep van de werkwoordsstam. Gevallen van het type *herinterpreteren* (2b), waar *her-* wel het accent aantrekt, zijn dus van later datum. Deze lijken inmiddels productief te zijn, en gedragen zich volgens Van Haeringen (1962:321) analoog aan technische termen met een leenprefix uit het Grieks of Latijn (*apocoperen*, *intervenieren*), die dezelfde uitgang *-éren* bevatten. Dat zou verklaren dat bij deze nieuwvormingen het prefix *ge-* vóór *her-* geplaatst wordt ((2b), naar analogie van *ge-apocopeerd* etc.). Dit lijkt nu de regel te zijn, al vindt Schultink (1964:180) in de jaren vijftig nog gevallen als *her-ge-groeperd*.

Ook werkwoorden met *her-* in combinatie met een *gebeveront-*prefix lijken dus van later datum te zijn; volgens Van Haeringen (1962:316) zijn dit waarschijnlijk 'backformations', afgeleid van een eerder gevormd zelfstandig naamwoord met *her-* (volgens het schema *ontginnen* > *ontginning* > *herontginning* > *herontginnen*). In dit verband noemt Van Haeringen ook *heropvoeden*, en elders (p. 319) houdt hij ook voor *heruitgeven* de mogelijkheid van 'backformation' open.

Partikelwerkwoorden met *her-* zijn schijnbaar nog altijd niet talrijk: we vinden er in Van Dale, 12e druk, slechts tien, plus vijf onder het lemma *her-* (Geerts en Heestermans 1995:1139). Het gemankeeerde karakter van deze categorie wordt onderstreept doordat ze, zoals bekend, niet goed werkwoordsverplaatsing kunnen ondergaan (Koopman 1995, Talsma 2017):

- (3) a. Ze gaan het stuk her-op-voeren
 b. * Ze voeren het stuk her-op
 c. * Ze her-op-voeren het stuk
 d. * Ze her-voeren het stuk op

Van Haeringen (1962:319) noemt ook een vorm als *her-uit-gaf* “uiterst gewaagd”. Het prefix *ge-* komt bij deze partikelwerkwoorden na het partikel (*her-op-ge-voerd*). Tenslotte zijn er gevallen denkbaar waarbij *her-* voorkomt in combinatie met zowel een partikel als een *gebeveront*-prefix. Hiervan geeft Van Dale¹¹ maar één geval, nl. *hér-aan-be-steden*; het deelwoord wordt gevormd zonder *ge-* (*her-aan-be-steed*).

3. *Her-stratificatie*

De geschiedenis van *her-* geeft aanleiding om te denken dat er sprake kan zijn van twee strata in het Lexicon (vgl. Booij 1981:125 e.v.), zij het niet langs de gebruikelijke lijnen die getrokken kunnen worden aan de hand van het kenmerk [$\pm$ inheems]. De strata worden gerepresenteerd door enerzijds vroege vormingen van het eenvoudige type (2a), en latere gevallen die in ieder geval complexer zijn, waarbij het grondwoord gevormd is met het suffix *-éren* (2b), met een *gebeveront*-prefix, of met een partikel. Bij die latere vormingen zijn veelal processen als backformation en analogiewerking betrokken, zoals hierboven gememoreerd.

Wat dan opvalt is dat *her-* bij werkwoorden uit het eerste stratum, dus die van het eenvoudige type (2a), regelmatig alterneert met de prefixen *be-/ver-/ont-* (soms ook *ge-*, wat niet productief is, of *-er*, de vroege vorm van *her-*):

- (4) her-zien, be-zien, ont-zien
 her-stellen, be-stellen, ver-stellen, ont-stellen

her-zetten, be-zetten, ver-zetten, ont-zetten
 her-kennen, be-kennen, ver-kennen, ont-kennen, er-kennen
 her-nemen, be-nemen, ver-nemen, ont-nemen
 her-kleden, be-kleden, ver-kleden, ont-kleden
 her-denken, be-denken, ge-denken
 her-leiden, ver-leiden, ge-leiden
 etc.

Dat doet denken dat *her-* bij werkwoorden uit het eerste stratum onderdeel uitmaakt van het rijtje *be-/ver-/ont-*. Deze prefixen vormen volgens Booij (2002:170-171) een uitzondering op de regel dat prefixen als een prosodisch woord gelden; daardoor vormen ze een hechtere eenheid met het grondwoord. Hetzelfde is dan ook van toepassing op *her-* bij werkwoorden uit het eerste stratum, die dus met reden ‘eenvoudig’ genoemd mogen worden: ze zijn in mindere mate geleded dan andere door prefixering ontstane werkwoorden (waarbij ‘geleedheid’ dus betrekking heeft op de verdeling in prosodische woorden).

Als *her-* bij werkwoorden van het type (2a) feitelijk een *gebeveront*-prefix is, dan volgt het ontbreken van *ge-* bij de vorming van het verleden deelwoord automatisch. Bij werkwoorden met een *gebeveront*-prefix komt *ge*-prefixering immers niet voor (vgl. (1b-d)).

Werkwoorden met *her-* uit het tweede stratum, die dus later gevormd zijn, alterneren niet met werkwoorden met *be-/ver-/ont-*:

- (5) her-groeperen, *be-groeperen, *ver-groeperen, *ont-groeperen
 her-structureren, *be-structureren, *ver-structureren, *ont-structureren
 her-op-bouwen, *be-op-bouwen, *ver-op-bouwen, *ont-op-bouwen
 her-ver-delen, *be-ver-delen, *ver-ver-delen, *ont-ver-delen
 her-interpreteren, *be-interpreteren, *ver-interpreteren, *ont-interpreteren
 etc.

Hier is *her-* blijkbaar geen *gebeveront*-prefix. Wat Booij (2002:170) over prefixen zegt, namelijk dat ze een eigen prosodisch woord vormen, is op dit type *her-* onverkort van toepassing. Opvallend is ook dat dit nieuwe type *her-* zonder veel moeite geparafraseerd kan worden als ‘opnieuw’ (*herstructureren* is ‘opnieuw structureren’ etc.). Bij de oudere *her*-werkwoorden is de semantische bijdrage van *her-*

veel minder transparant (*herzien* is niet ‘opnieuw zien’, *herdenken* is niet ‘opnieuw denken’, etc.). Bovendien kunnen de nieuwere *her*-vormen, in tegenstelling tot de oudere, een werkwoord met een *gebeveront*-prefix bevatten (zoals *herverdelen*, *herbebouwen*, *herontdekken*). Al deze observaties suggereren dat de nieuwere *her*-vormen morfologisch meer complex zijn dan die van het eerdere, eenvoudige type.

De regel van *ge*-prefigering bij *her*-werkwoorden kan nu eenvoudig geformuleerd worden onder verwijzing naar de veronderstelde strata:

(6) Alleen *ge*-prefigering bij *her*-werkwoorden uit stratum II

Deze regel volgt uit de eerdere observatie, dat *her-* bij werkwoorden van stratum I past in het rijtje *be-/ver-/ont-*. Voor het overige is de regel niet voldoende, omdat er ook tal van werkwoorden uit stratum II zijn waarbij *ge*-prefigering niet mogelijk is, of elders in het woord plaatsvindt (zie paragraaf 4).

Verder valt op dat regel (6) niet verwijst naar het accentpatroon van de werkwoorden met *her-*. Daarmee gaat de regel dus voorbij aan de generalisatie van Booij (2002:73-74), die we hierboven hebben aangehaald in verband met het contrast in (2). Anderzijds is regel (6) ook niet onmiddellijk in strijd met een generalisatie zoals die van Booij (2002) en Anderson (1992), bijvoorbeeld omdat ook het accentpatroon gevoelig zou kunnen zijn voor de voorgestelde stratificatie. En mogelijk kunnen zulke accentregels de aanvulling geven die regel (6) nodig heeft, zodat we ook begrijpen bij welke *her*-werkwoorden uit stratum II *ge*-prefigering precies voorkomt.

4. Accentuering en *ge*-prefigering

Om de relevantie van het accentpatroon te onderzoeken moeten we de volgende typen onderscheiden:

- (7) a. stratum I
       oudere vormen, eenvoudig
       herzien, *herbouwen*, *herademen*
- b. stratum II
       nieuwere vormen, morfologisch complex

- (i) partikelwerkwoorden
her-in-delen, her-in-richten, her-op-bouwen, her-op-voeden,
her-aan-stellen, her-uit-geven
- (ii) geprefigeerde werkwoorden
her-be-bossen, her-ver-delen, her-ont-ginnen, her-ge-bruiken
- (iii) geprefigeerde partikelwerkwoorden
her-aan-be-steden
- (iv) gesuffigeerde werkwoorden op *-eren*
her-activeren, her-examineren, her-formuleren, her-structureren
her-acclimatiseren, her-becommentariëren, her-interpreteren
- (v) onscheidbare partikelwerkwoorden
her-over-wegen, her-onder-zoeken
- (vi) samengestelde werkwoorden
her-huis-vesten

Werkwoorden van stratum I hebben in de regel een ongeaccentueerd *her-*. Booij (1980:186) stelt voor dat hier een klemtoondeletieregel actief is, aangezien *her-* elders wel de hoofdklemtoon draagt (nl. bij werkwoorden uit stratum II en bij naamwoorden zoals *hêrbouw*). Maar als onze analyse juist is, dan moet *her-* bij werkwoorden van stratum I (*her-* I) strikt gescheiden worden van *her-* bij werkwoorden van stratum II (*her-* II), omdat alleen *her-* I in het rijtje *be-/ver-/ont-* past. Aannemelijk is dan dat *her-* I inherent onbeklemtoond is, zoals alle *gebeveront-*prefixen.

Overigens geeft Van Dale¹² wel enkele uitzonderingen op de regel dat *her-* I ongeaccentueerd is, met name *hêr-keuren, hêr-scholen, en hêr-denken* (in de betekenis ‘opnieuw denken’). Hier lijkt sprake te zijn van een contrastaccent (als in het door Van Dale aangehaalde voorbeeld *gedacht en hêrdacht*; vgl. Van Haeringen 1962:315). Voor een klein aantal werkwoorden van dit type geeft Van Dale¹² aan dat “het accent wisselt” (*herdichten, herdopen, herstemmen*). Belangrijk is dat dit geen effect heeft op

de mogelijkheid van *ge*-prefigering: die blijft in alle gevallen uit, ongeacht de verschuiving van het accent.

Werkwoorden van stratum II hebben in de regel een geaccentueerd *her-*, maar in veel gevallen is discussie over de accentuering mogelijk (ANS 2021 § 2.3.2.7 sub 3), en soms is er geen eenduidig patroon aan te wijzen. Zo legt Van Dale¹² bij de werkwoorden met suffix *-eren* (7bii) meestal de klemtoon op *her-*, maar niet bij *her-structuréren*. Ook bij partikelwerkwoorden (7i) is de accentuering niet consequent: Van Dale¹² geeft *her-in-delen* en *her-óp-bouwen* naast *hér-in-richten* en *hér-op-voeden*. Voor type (7iii) geeft Van Dale¹¹ *hér-aan-be-steden*, maar voor ons zou *her-áan-be-steden* ook niet ondenkbaar geweest zijn. Voor de overige typen (7ii, 7v, 7vi) geeft Van Dale¹² consequent geaccentueerd *her-*, maar ook hier lijkt variatie niet ondenkbaar.

In alle gevallen lijkt er tevens sprake te zijn van een secundair accent, en mogelijk is de onzekerheid over de accentuering te zien als een wisseling van de wacht tussen het primaire en het secundaire accent. Hoe dan ook, de variatie van het accent heeft ook hier geen effect op de *ge*-prefigering. Die verloopt namelijk geheel regelmatig:

(8) a. partikelwerkwoorden	<i>her-in-ge-deeld</i>	(7bi)
	<i>hér-in-ge-richt</i>	
b. geprefigeerde werkwoorden	<i>hér-be-bost</i>	(7bii)
c. geprefigeerde partikelwerkwoorden	<i>hér-aan-be-steed</i>	(7biii)
	<i>her-áan-be-steed</i>	
d. gesuffigeerde werkwoorden op <i>-eren</i>	<i>ge-hér-interpreteerd</i>	(7biv)
	<i>ge-her-structuréerd</i>	
e. onscheidbare partikelwerkwoorden	<i>hér-over-wogen</i>	(7bv)
f. samengestelde werkwoorden	<i>ge-hér-huis-vest</i>	(7bvi)

Is er nu, zoals Booij (2002:73-74) stelt, een verband waar te nemen tussen het accentpatroon van het werkwoord met *her-* en prefigering met *ge*-?

Uit het overzicht blijkt dat niet vol te houden valt dat geaccentueerd *her-* altijd het prefix *ge-* krijgt. Daarmee in strijd zijn namelijk de gevallen met contrastaccent bij werkwoorden uit stratum I, zoals *hér-keurd*, en uit stratum II de gevallen met geaccentueerd *her-* bij partikelwerkwoorden, zoals *hér-in-ge-richt* (8a), de geprefigeerde werkwoorden met geaccentueerd *her-*, zoals *hér-be-bost* (8b), het geval van type (8c) waar het accent lijkt te wisselen (*her-aan-be-steed*), en het type in (8e) met

onscheidbaar partikel en geaccentueerd *her-* (*hér-over-wogen*).

Omgekeerd is het ook niet zo dat een gedeaccentueerd *her-* nooit *ge-*prefigering kent. Met name het gelatiniseerde type (7biv)/(8d) telt gevallen waarbij het primaire accent naar achteren verschoven is en toch *ge-*prefigering plaatsvindt (*ge-her-structuréerd*).

Het is dus niet eenvoudig op basis van het accentpatroon een juiste generalisatie te formuleren ten aanzien van de distributie van *ge-* in combinatie met *her-*. Dit wordt nog onderstreept door de observatie dat sprekers soms onzeker zijn over hun intuïties ten aanzien van de accentuering, ofwel dat Van Dale aangeeft dat “het accent wisselt”—terwijl we niet zien dat *ge-*prefigering covarieert met deze instabiliteit van het accent.

Ongetwijfeld doen we er goed aan binnen stratum II de typen (7bi)-(7biii) tijdelijk apart te zetten, aangezien hier regelmatigigheden te noteren zijn die los staan van het accentpatroon. Deze regels kunnen we als volgt formuleren:

- (9) a. Bij een scheidbaar partikelwerkwoord wordt *ge-* altijd ingevoegd na het partikel.
 b. *Ge-* treedt niet op bij een *gebeveront-*prefix.

De regels in (9) zijn voldoende om de gevallen *her-in-ge-deeld* (8a), *her-be-bost* (8b), en *her-aan-be-steed* (8c) af te leiden. De typen (7bv-vi) zijn niet productief, en mogen we om die reden wellicht ook tijdelijk terzijde leggen.

Rest ons dus uit stratum II het type (7biv), gesuffigeerde werkwoorden op *-eren* met meestal primair en soms secundair accent op *her-*. Deze kunnen we dan tegenover de werkwoorden uit stratum I (7a) plaatsen om een eventueel verband tussen accentuering en *ge-*prefigering te kunnen formuleren. Dat zou er dan als volgt uit kunnen zien.

- (10) a. Draagt het prefix *her-* geen (niet-contrastief) accent, dan is *ge-*prefigering onmogelijk.
 b. Draagt het prefix *her-* een primair of secundair accent, dan wordt *ge-* voor *her-* geprefigeerd.

De toevoeging ‘niet contrastief’ in (10a) is nodig om te kunnen generaliseren over de subtypes *her-zien* en *hér-keuren*. De accentwisseling die we hier zien heeft cruciaal geen betrekking op de verhouding tussen een primair en secundair accent, die wel relevant lijkt te zijn bij de accentwisselingen c.q. -onzekerheid bij woorden uit stratum II (7b).

Op deze wijze zou het dus mogelijk zijn de distributie van *ge-* bij werkwoorden met *her-* te relateren aan het accentpatroon, in de geest van Anderson (1992:283). Maar de conclusie die Anderson daaraan hoopte te verbinden, namelijk dat de interne structuur van complexe elementen niet bepaalt of zulke elementen in aanmerking komen voor verdere morfologische operaties (zoals *ge-*prefigering), die kan hier niet uit volgen, zoals we in de volgende paragraaf laten zien.

5. De relevantie van interne structuur

Zoals we gezien hebben in paragraaf 3 is het mogelijk de distributie van *ge-* bij werkwoorden met *her-* te relateren aan de stratificatie van het Lexicon: alleen bij *her-*werkwoorden uit stratum II is *ge-*prefigering mogelijk (6).

Willen we de mogelijkheid van *ge-*prefigering in verband brengen met het accentpatroon, zoals Booij (2002:74) suggereert, dan kan dat ook (zie (10)). De cruciale factor is dan niet de accentuering van *her-*, maar de participatie van *her-* in een complex accentpatroon, bestaande uit een primair en een secundair accent.

Beide generalisaties konden alleen tot stand komen door een aantal gevallen terzijde te leggen, met name de typen in (8a-c), waar *ge-*prefigering ofwel niet optreedt (8b,c) ofwel niet voor *her-* optreedt maar elders (8a) (op het geval van type (8e) komen we nog terug). De generalisatie in (6) zegt over deze gevallen niets, omdat de generalisatie alleen maar stelt wanneer *ge-*prefigering *kán* plaatsvinden, niet wanneer het *móet*. De regel (10b) kon alleen maar geformuleerd worden door de problematische typen terzijde te leggen.

Als we nu de problematische typen (8a-c) er opnieuw bij betrekken, dan blijkt dat de regels in (9) zwaarder wegen dan die in (6) en (10b), in die zin, dat (6) en (10b) niet gelden waar (9) van toepassing is. Neem bijvoorbeeld een geval als *hér-be-commentariëren*, een stratum II-werkwoord van het type (7biv). Het verleden deelwoord is *her-be-commentarieerd*, dus zonder *ge-*prefigering. Dit wordt niet verklaard door regel (6), die niets zegt over wanneer *ge-*prefigering *niet* kan plaatsvinden. Het wordt ook niet verklaard door regel (10b), die hier ten onrechte **ge-her-be-commentarieerd* voorspelt. Het moet dus wel zo zijn dat regel (9b) toepassing van regel (10b) verhindert.

Het punt is nu dat regel (9b) betrekking heeft op de *interne* structuur van het werkwoord *herbecommentariëren*. Zou deze interne structuur niet relevant zijn, en zou regel (10b) gelden, dan zou alleen het accentpatroon van het werkwoord als geheel bepalend zijn voor de mogelijkheid van *ge-*

prefigering, en dan zou de onjuiste vorm **ge-her-be-commentarieerd* resulteren.

Dit argument kan herhaald worden voor alle werkwoorden uit stratum II die vallen onder typen (7bi-iii). Regel (9a), die bepaalt dat bij partikelwerkwoorden *ge-* na het partikel ingevoegd wordt, weegt zwaarder dan regel (10b), omdat anders de onjuiste vormen **ge-her-in-richt* en **ge-her-opvoed* zouden worden afgeleid. Regel (9b), die het effect van regel (9a) teniet doet, moet zwaarder wegen dan regel (10b) om de juiste vorm *her-aan-be-steed* af te leiden. Opnieuw zijn regels die betrekking hebben op de interne structuur van het woord bepalend voor de mogelijkheid en de vorm van *ge-*prefigering.

Ook voor het type van de niet-scheidbare partikelwerkwoorden als *hér-over-wegen* (7bv) geldt dat een regel die betrekking heeft op de interne structuur van het werkwoord zwaarder weegt dan regel (10b), die iets zegt over het accentpatroon van het woord als geheel. De regel bij niet-scheidbare partikelwerkwoorden is namelijk als in (12), blijkens de feiten in (11).

(11)	<i>infinitief</i>	<i>verleden deelwoord</i>
	over-wegen	over-wogen
	onder-zoeken	onder-zocht
	door-desemen	door-desemd
	voor-kómen	voor-komen

(12) Bij een niet-scheidbaar partikelwerkwoord wordt geen *ge-* ingevoegd

Regel (12) geldt ook voor werkwoorden die ontstaan zijn door prefigering van *her-* aan een niet-scheidbaar partikelwerkwoord, zoals *hér-over-wegen*, *hér-onder-zoeken*. Deze regel moet zwaarder wegen dan regel (10b), om de juiste vormen (*her-overwogen*, *her-onderzocht*) af te leiden.

Onze conclusie moet dus luiden: zelfs wanneer het mogelijk is de distributie van *ge-* in combinatie met *her-* te beschrijven in termen van het accentpatroon van het woord als geheel, zoals in (10), dan nog is een complete beschrijving van de distributie van *ge-* in combinatie met *her-* alleen mogelijk onder verwijzing naar de interne structuur van het werkwoord.

6. Excurs: een verband met ‘bracketing paradoxen’

Het is mogelijk de beschreven feiten met betrekking tot *ge*-prefigering in verband te brengen met zgn. ‘bracketing paradoxen’ zoals gepresenteerd door woorden als het Engelse *unhappier* ‘ongelukkiger’. Zoals bekend is in het Engels aanhechting van het comparatiefsuffix *-er* aan sterke beperkingen onderhevig: het komt alleen voor bij monosyllabische adjectieven (*big-bigger*) en bij disyllabische adjectieven met een trocheïsch accentpatroon (*happy-happier*). *Unhappy* is trisyllabisch, en zou dus geen *-er*-suffigering mogen toelaten, volgens de regel die kijkt naar het syllabepatroon van het woord als geheel. Ook hier is dus de interne structuur bepalend voor de affigeringsmogelijkheden.

De paradox bij vormen als *unhappier* bestaat hierin dat het comparatiefelement semantisch gezien betrekking heeft op *unhappy*, en morfologisch gezien op *happy*. Beide analyses in (13) zijn dus te verdedigen:

- (13) *unhappier*
- a. morfologie: [un [happy + er]]
  - b. semantiek: [[un + happy] er]

Het gaat te ver om hier recht te doen aan de vele pogingen in de literatuur om deze paradox op te lossen (zie bijv. Carstairs-McCarthy 1992b:92 e.v. en 136 e.v.). Maar de beschreven situatie bij *ge-* en *her-*prefigering in het Nederlands suggereert een bepaalde richting waarin de oplossing gezocht moet worden.

Om de gedachten te bepalen gaan we uit van een model van de grammatica waarin de syntactische component hiërarchische structuren genereert die voorzien zijn van bepaalde morfosyntactische kenmerken. Deze kenmerken sturen de morfologische realisatie van de syntactische structuur, in die zin dat de morfologische component een vorm produceert die het best overeenkomt met de kenmerken die door de syntactische structuur gedragen worden (zie bijv. Halle en Marantz 1993). Zo is er bij comparatieven sprake van een kenmerk COMP (voor ‘comparatief’) dat gedragen wordt door de structuur [un-happy], wat dus op een of andere manier de vorm *unhappier* moet opleveren.

Zo werkt het dan ook bij tijdsvormen van het werkwoord. Laten we ervan uitgaan dat *ge-* de (gedeeltelijke) realisatie is van een tijdskenmerk (T) dat gedragen wordt door het werkwoord als geheel. Dat wil zeggen dat *becommentariëren* en *herbecommentariëren* gerepresenteerd kunnen worden als in (14).

- (14) a. [becommentariëren]_T > becommentarieerd
 b. [her [becommentariëren]]_T > herbecommentarieerd

De realisatie van T (als *ge-* of als $\emptyset$) is afhankelijk van de aan- of afwezigheid van een *gebeveront-* prefix (regel (9b)), dus van de structuur van *becommentariëren*. In het geval van (14a) wordt dat dus $\emptyset$ (*becommentarieerd*). Maar ook in (14b) is de realisatie $\emptyset$ (*herbecommentarieerd*), ook al is de structuur van het werkwoord verder uitgebouwd door prefigering van *her-*. We moeten dus toelaten dat de morfologische realisatie van een grammaticaal kenmerk (in dit geval T) bepaald wordt door de interne structuur van het element dat dat kenmerk draagt.

Als deze stand van zaken richtinggevend mag zijn, dan moet ook bij *unhappier* toegelaten worden dat de morfologische realisatie van het comparatiefkenmerk (COMP), dat gedragen wordt door het element [un-happy], bepaald wordt door de interne structuur van [un-happy], en wel door de morfologische eigenschappen van *happy*:

- (15) [un [happy]]_{COMP} > unhappier

Hoe algemeen dit mechanisme geacht moet worden laten wij hier in het midden. Als Beard (1991:197) gelijk heeft dan kan de analyse van *unhappier* niet overgedragen worden op andere paradoxale gevallen, zoals *nuclear physicist* (waarvoor zie Ackema en Neeleman 2004:166 e.v.), en ook zien wij niet direct uitbreidingsmogelijkheden naar de analyse van synthetische composita (Hoeksema 1984: hoofdstuk 4).

7. Slot.

De distributie van *ge-* in combinatie met *her-* wordt volledig beschreven door de volgende regels:

- (16) Wanneer *her-* alterneert met *be-/ver-/ont-*, gedraagt een *her-* werkwoord zich als een *be-/ver-/ont-* werkwoord (d.w.z. geen *ge-* prefigering)
- (17) Elders is *ge-* prefigering bij *her-* werkwoorden (die bestaan uit *her* + grondwoord) afhankelijk

van de regels voor *ge*-prefigering die gelden voor het grondwoord:

- a. heeft het grondwoord geen *ge*-prefigering, dan heeft het *her*-werkwoord ook geen *ge*-prefigering
- b. heeft het grondwoord *ge*-infigering na een partikel, dan heeft het *her*-werkwoord ook *ge*-infigering na het partikel
- c. heeft het grondwoord *ge*-prefigering, dan heeft het *her*-werkwoord ook *ge*-prefigering

We hebben vastgesteld dat regel (16) en regel (17) van toepassing zijn op complementaire groepen werkwoorden, die in verschillende stadia van de geschiedenis opgenomen zijn in de woordenschat van het Nederlands.

Verder hebben we moeten constateren dat de accentuering van het woord als geheel geen goede basis verschaft voor een juist begrip van de distributie van *ge-* in combinatie met *her-*. Ons onderzoek verleent daarmee steun aan de kritiek van Carstairs-McCarthy (1992) op een belangrijke leerstelling van de morfologische theorie van Anderson (1992).

Literatuur

- Ackema, P. & Neeleman, A. 2004. *Beyond morphology: interface conditions on word formation*. Oxford University Press.
- Anderson, S.R. 1992. *A-morphous morphology*. Cambridge University Press.
- ANS 2021. *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Instituut voor de Nederlandse Taal. <https://e-ans.ivdnt.org/>
- Beard, R. 1991. Decompositional composition: the semantics of scope ambiguities and ‘bracketing paradoxes’. *Natural Language and Linguistic Theory* 9, 195-229.
- Booij, G. 2002. *The morphology of Dutch*. Oxford University Press.
- Carstairs-McCarthy, A. 1992a. Morphology without word-internal constituents: a review of Stephen R. Anderson’s *A-Morphous Morphology*. *Yearbook of Morphology 1992*, 209-233.
- Carstairs-McCarthy, A. 1992b. *Current morphology*. Routledge.
- Van Dale, zie Geerts & Heestermans.
- Geerts, G. & Heestermans, H.. 1984/1995. *Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal (11e/12e druk)*. Van Dale Lexicografie.

van Ginneken, J. 1928. Een Fransch voorvoegsel in het Nederlandsch of een oer-Europeesch prae-Indogermaansch relict.

Neophilologus 13, 161-177 en 241-254.

van Haeringen, C.B. 1962. Bij en om het prefix *her-*. *De Nieuwe Taalgids* 55, 313-321.

Halle, M. & Marantz, A. 1993. Distributed Morphology and the pieces of inflection. In K. Hale & S.J. Keyser, red., *The view from Building 20: Essays in linguistics in honor of Sylvain Bromberger*, 111-176. MIT Press.

Hoeksema, J. 1984. *Categorical morphology*. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen.

Koopman, H. 1995. On verbs that fail to undergo verb second. *Linguistic Inquiry* 26, 139-163.

Philippa, M., Debrabandere, F., Quak, A., Schoonheim, T. & Van der Sijs, N., red. 2003-2009. *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*. Amsterdam University Press.

Schultink, H. 1964. De bouw van nieuwvormingen met *her-*. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal en Letterkunde* 80, 151-184.

Talsma, M. 2017. The affixation of derivational morphology in verb second languages. Bachelorscriptie Taalwetenschap, Rijksuniversiteit Groningen.

de Vries, W. 1920/1921 (1972). *Iets over woordvorming*. Thieme.

Weiland, P. 1802. *Nederduitsch taalkundig woordenboek E-H*. Johannes Allart.